

KRISTIN ESTIMA

PISMA
KAFKI

Prevela s engleskog
Aleksandra Čabraja

■ Laguna ■

Naslov originala

Christine Estima

LETTERS TO KAFKA

Copyright © 2025 Christine Estima

Published in Canada and the USA in 2025 by House of
Anansi Press Inc.

www.houseofanansi.com

Translation copyright © za srpsko izdanje 2026, LAGUNA

*Ova knjiga je posvećena svakoj ženi u istoriji
čije je vatreno krštenje širilo predivnu svetlost.*

A jednoj posebno: mojoj majci, Džoan Zarbatani.

„Samo grubom i potpuno ravnodušnom uhu pesma
ptica uvek zvuči isto.“

Roza Luksemburg, 1917.

10. novembar 1939.

Za: Nemačkog legata u Pragu

U razgovoru obavljenom u Pragu desetog novembra 1939. između dolepotpisanog i obergruppenfirera Rajnharda Hajdriha, potonji je izjavio da je potpisao naređenje prvog za hapšenje frau Milene Jesenske, osumnjičene za *Rassenschande* – sramoćenje rase održavanjem putenih i bračnih odnosa sa Jevrejima. Hapšenje će uskoro biti obavljeno. Zahtevano je da, zbog svog istaknutog položaja u češkom društvu, frau Jesenska ne bude otpremljena masovnim transportom na istočne teritorije, već da bude smeštena u posebnom logoru u Rajnu, da bi bila dostupna za eventualnu političku upotrebu.

Hajl Hitler

Konstantin fon Nojrat

Protektorat Bohemije i Moravije

1.

OBERGRUPENFIRER

PRAG

1939.

Milena je bila zaključana u ćeliji sa golim drvenim podom, nužnikom u uglu i malim, visokim prozorom. Ćeliju je delila sa još desetak žena. Zatvor Pankrac – glavni zatvor u Pragu – izgrađen je samo nekoliko godina pre njenog rođenja. Nekadašnju zgradu banke Gestapo je sada koristio za svoja ispitivanja. Žene su iz ćelija odvlačili na „seanse“; neke su se vraćale sa rasečenom usnom ili modricom na oku. Ponekad su sa nižih spratova dopirali krici. Neke žene su tu zauvek nestale.

Milenu su odvukli na seansu i silom smestili na stolicu. Prostorije na nižim spratovima smrdele su na septičku jamu a oštećeni gipsani ukrasi duž zidova svedočili su tome da su se ovde nekad nalazili bankarski sefovi. Zidovi od opeke behu hladni ali pod beše topao, kao da su na njemu cele noći ležala tela. Nije bilo prozora. Vetar je duvao kroz pukotine oko vrata i duž spoljašnjeg hodnika. Milena se mogla zakleti da je čula njegov glas – glas koji joj je već petnaest godina nedostajao – kako izgovara njeno ime.

Dvojica muškaraca uđoše u prostoriju a zatim okrenuše ključ u bravi pre nego što su se okrenuli prema njoj. Jedan je

bio visok i svetlokos. Oči su mu imale boju francuskog šar-treza,* obrazi rumeni sa flekama boje lososa, a nos mu je bio dug i kukast. Kosa mu je bila zalizana udesno sa razdeljkom duboko na levoj strani, usne debele, uši klempave poput otvo-renih vrata automobila, čelo široko, vilica i brada izražene a glava okrugla. Ličio je na tupavog vojnika.

On je bio u odelu. Drugi muškarac je imao kapu od tvida i tregere i bio je niskog rasta, pljosnatog nosa i mlohavih obraza. Milena je bila sigurna da ga je povremeno viđala na Vence-slavovom trgu, kako kupuje pečeno kestenje od prodavaca sa kolicima i priča o najnovijem filmu koji se davao u bioskopu. Međutim, takođe je ličio i na mlekađžiju koji joj je nekad do-nosio mleko, dok je živela na Maloj strani sa Jaromirom. On joj je donosio boce s mlekom sa mesinganim ili hromiranim po-klopcem, u zavisnosti od toga koliko je kajmaka želela. Ko god da je taj čovek bio, ako je on prepoznao Milenu, njegov izraz lica, savršeno pribran, nije odavao ništa. On je prvi progovorio.

„Šta ste spaljivali kada ste privedeni?“

Kada su SS istražitelji upali u Mileninu kuću, ona ih je oče-kivala. Kamin se još pušio. Pisma su previše sporo gorela; bacila je u vatru čitavu hrpu, a oči su joj se zacrvene i zakrvavile, kao da je plivala kroz pesak.

Razgovor sa kontaktom iz Pokreta otpora zvučao joj je sum-njivo. Nije prepoznala glas na drugom kraju žice. Zvučao je kao gusti, tečni med, umesto kao hrapavi mlin za kafu na koji je bila navikla. Morala je da preuzme najnovije primerke novina *V boj*. U boj. To su bile novine pokreta otpora koje je ona uređivala i tajno delila svim češkim patriotama. To što je slala svoju jedanae-stogodišnju ćerku Honcu da ih deli možda je u jednom trenutku delovalo kao lukava ideja, ali kad se Honca sat vremena kasnije još nije vratila, Milena je procenila da ima još sat vremena, mo-žda dva, pre nego što po nju dođu ljudi u odelima.

* *Chartreuse* – biljni francuski liker žućkastozelene boje. (Prim. prev.)

Mogla je da pobegne ali bila je tvrdoglava, uvek tvrdoglava; Kafka ju je nekoliko puta prekorevao zbog toga. To joj je bila najgora mana.

Tvrdoglava, dok je posmatrala svoje novine – *Přítomnost* – u kojima je bila prvi ženski glavni urednik u istoriji – ukinute. Tvrdoglava, dok je posmatrala susede kako se bacaju sa svojih balkona dok su smeđeškošuljaši* paradirali na Venceslavovom trgu. Tvrdoglava kad je slala Honcu da deli *V boj* – kakav zadatak za dete! Bila je sigurna da će Honca biti dobro. Ma, ta devojčica bi umela da proda mućkove kokoškama. Milena je znala da će se njen otac, doktor Jesenski, pobrinuti za svoju unuku.

Zgrabila je indigo kopije *V boja* i bacila ih u vatru. Pisma od Johija; od Šafgoča; od njenog prvog muža, Ernsta; od njenog drugog muža, Jaromira. „Oprostite mi, dragi moji.“ Trgla se gledajući kako se njihove reči pretvaraju u pepeo.

Kafkina pisma. I ona moraju biti spaljena. Okrenula je glavu u pravcu šupljeg spinet klavira. Unutra, iza njegove lažne poleđine nalazila su se sva pisma, telegrami i ručno pisane poruke koje joj je Franc ikad poslao. Pružila je ruku prema klaviru kada ju je neko zgrabio za ruke. Izveli su je iz kuće, ali ona je znala kakva sudbina čeka ženu koju uhapse fašisti. „Halt!“, viknuo je jedan od njih kada mu se istrгла iz ruku. Potrčala je prema otvorenom prozoru. Put do dole bio je dug. Uхватili su je za noge. Ona vrisnu kao ptica koja probija sopstveno srce nabiјajući se na trn u spirali smrti. Ali čvrsto su je uhvatili za noge i povukli je pre nego što je uspela da izvede sopstvenu spiralu smrti. Njen samoubilački skok bio je zaustavljen pre nego što je i započeo. Umesto toga, odvukli su je niz stepenice.

Sada je Milena pogledala u prevodioca, a zatim u plavokosog čoveka u odelu koji je koračao do kraja prostorije i nazad, ne gledajući u nju.

* *Sturmabteilung* – paravojna formacija Nemačke nacionalsocijalističke partije u nacističkoj Nemačkoj. Doslovno, ime „šturmbajlung“ na nemačkom znači jurišni odred, ali su ih zvali smeđeškošuljašima zbog boje uniforme, dok su SS jedinice bile poznate kao crnoškošuljaši. (Prim. prev.)

„Loše napisani koncepti.“

Prevodilac je odmah preveo njene reči sa češkog na nemački plavokosom čoveku, koji ju je tada prvi put pogledao i rekao na nemačkom: „Ona piše za one ilegalne, subverzivne novine *V boj*. Pitajte je o tome.“ Međutim, prevodilac je na češkom rekao: „Uspeli ste da mimo cenzora ubacite neke šifrovane poruke u svoje novine. Zašto?“

Kao urednica novina *Přítomnost*, Milena je savetovala svoje čitaoce kako da funkcionišu u novoj situaciji, pod okupacijom. Međutim, pasoš joj je zaplenjen a njene novine je zabranio nacistički cenzor kada je napisala: „Kada češki vojnici prolaze ispod prozora, pločnici tiho odzvanjaju. A dovoljno je da samo jedan nemački vojnik prođe pored kafea pa da čaše zazveče i da malter počne da otpada sa krova.“

Milena je, zaškiljivši, pogledala u jednog, pa u drugog. „Nikad nisam čula za te ilegalne novine.“

Čeh je preveo da je ona odgovorila kako je ta optužba lažna. Nemački oficir se pomno zagledao u Milenino lice. Sa rukama na leđima, nagnuo se iz struka da bi je pogledao u oči. Ona prkosno isturi bradu. Nijedan muškarac je nikad nije naterao da pocrveni niti da skrene pogled. Nemač frknu i zadovoljno odmahnu glavom.

Okrenuo se prevodiocu i rekao: „*Sie versteht Deutsch.*“ Ona razume nemački.

Prevodilac se isprsisio, a zatim počeo da mrmlja nekakvo objašnjenje – da je direktan prevod između češkog i nemačkog nemoguć. Milena na to glasno frknu, što je iznenadilo obojicu. Nemač se ponovo ushodao do zida i nazad, sa šakama sklopljenim iza leđa, a Mileni se činilo da sve to traje duže od Biblije.

Potom je pogledao Čeha u oči i rekao, istim onim medenim glasom koji je Milena čula preko telefona uoči svog hapšenja: „*Raus.*“ Napolje.

Prevodilac obori glavu, dodirnu svoju kapu od tvida i nestade s druge strane vrata koja su zaključali kada su ušli.

Milena i Nemač se pogledaše; njen pogled je bio nepomičan.

„Da li da vam se obraćam na češkom ili na nemačkom?“
upita je on na nemačkom.

Ne želeći da upadne u zamku, Milena je ćutala. Nemački je od Minhenskog sporazuma, kojim je anektirana Sudetska oblast, postao zvanični jezik u Čehoslovačkoj. U sudetskim selima opet su se vidale bele čarape, a svi prozori behu prekriveni crnom hartijom. Češki natpisi zamenjeni su nemačkim, češki društveni klubovi su zatvoreni a Nemci su čak zahtevali i da svi voze desnom stranom ulice. U Prvoj Čehoslovačkoj Republici se, poput Britanije, vozilo levom stranom. Ulice su postale opasne, zbog sudara. Zatim su, krajem leta sledeće godine, trupe ušle u Poljsku. Britanija i Francuska su proglasile rat. Okupirana Čehoslovačka sada je postala protektorat Rajha.

„Nema pogrešnog odgovora, uveravam vas“, dodade on.

Milena odmahnu glavom. „Na češkom sam sentimentalna, tužna i iskrena. Na nemačkom sam trezvena, štura i duhovita. Koju biste ličnost više voleli?“

Plavokosi čovek se na trenutak nasmešio ali je brzo obuzdao osmeh. Zagladio je odelo i povukao prsluk. Iz grudnog džepa izvadio je presavijeni papir. Bila je to indigo kopija, a Milena je gledajući kroz hartiju primetila da je verovatno bila otkucana na *Rajnmatal*, *Kolibri* ili *Oliveti* pisaćoj mašini. Bez žurbe, polako je čitao dokument, pre nego što je konačno progovorio.

„Ovde piše da sebe smatrate potomkom katoličkog disident iz sedamnaestog veka Jana Jesenijusa.“

Milena napući usne.

„Mogli biste, naime, biti neka vrsta praškog plemstva.“ On šmrknu a zatim, jedva i udahnuvši, upita: „Volate li da pevate?“

„Izvinite, her hauptmane, ja...“

„Obergruppenfirer.“

„... nisam pevačica.“

„Ne, ali naši čuvari su nas izvestili da su vas čuli kako pevate noću u svojoj ćeliji.“

„Znam da nisam kabaretska pevačica, ali...”

„Pevanje je zabranjeno.”

„Ali to je Lote Lenja.”

On zastade. Znao je to ime. Kako bi mogao da ga ne zna.
„Ono, Lote Lenja i Kurt Vajl?”

„Oduvek sam smatrala da su melodije iz *Opere za tri groša* najlepše nemačke pesme, zar ne mislite tako?”

„U Rajhu su proglašene zaostalom.”

„Ma, dajte.” Milena se nakašlja. „’Gospodo, osmesi će vam nestati s lica kada se zidovi sruše! Grrrad će biti savršen sa zzzzzzzemljom.”

Obergruppenfirer prekrsti ruke.

„’O, pokažite nam! Put! Do sledećeg! Bara! Ooohh, ne pitajte što. Ooohh, ne pitajte što...”

On zamahnu rukom i opali joj šamar, rasekavši joj usnu. Ona na trenutak zaprepašćeno zatrepće, a potom uvuče usnu. Ako bi prokrvarila pred njim, mogao bi opet da je ošamari. On se opet nagnuo ka njoj iz struka, gledajući je u oči. „Zabranjena. Zaostala. Muzika. Razumete?”

Ona opet zatrepće i klimnu glavom.

On nagnu glavu u stranu i zagleda joj se u lice. „Većina žena bi dosad već počela da histeriše.”

„Šamarali su me i ranije.”

Usna joj je damarala poput signala Morzeove azbuke. Sisala je krv da mu ne bi priuštila zadovoljstvo u svom ručnom radu. „Ne delujete naročito zastrašujuće. Nasilje znači nedostatak samokontrole. Treba vas sažaljevati, a ne plašiti vas se.”

On opet frknu. „Neka mi bog sudi. A ja ću vama.”

Ona stegnu zube. „Ako želite da budete razapeti na krst, her obergruppenfirere, znam gde da nabavim dve daske i eksere.”

On je zgrabi za zaobljenu kragnu i cimnu ka sebi. „Ne zaboravite, frau Jesenska, da ste ovde zatvorenik.”

„A kad izađem, pisaću o uslovima u ovom zatvoru i o postupanju prema meni.”

„Ako. Ne kad.“

Milena se uspravi. „Her obergruppenfirere, imam četrdeset tri godine. Brat mi je umro u detinjstvu a nedugo zatim i majka. Preživela sam bič svoga oca, nepravednu zatočenost u ludnici, Veliki rat, veliku depresiju, dva neverna muža i bila osuđena zbog krađe. Da bih se izdržavala, nosila sam kofere bogatih ljudi i podučavala njihovu razmaženu decu jezicima, sve vreme pisala članke za *Národní listy*, *Tribunu* i *Přítomnost*, za šta mi niko nije rekao hvala, i uspela da postanem glavni urednik, samo da bih videla kako te novine zabranjuju vaši dušebrižni cenzori. Skoro svi koje poznajem pobjegli su iz zemlje, deportovani, ili su umrli pred mojim očima, pa ipak, još uvek sam ovde. Ni na trenutak se nemojte nadati da me možete slomiti. Ne bih trepnula ni da mi zapalite kosu.“

Njegove oči na trenutak blesnuše i on joj pusti kragnu. Uspravo se i ponovo ushodaio po sobi. Milena je obrisala usnu nadlanicom i oprezno dotakla obraz, vreo i utrnuo od njegove ruke.

On je čitao nekakav dokument kao da je optužnica: „Frau Jesenska je krijumčarila Jevreje iz Čehoslovačke u Poljsku.“ Pogledao ju je, a ona brzo prekrsti ruke na grudima. „To im je baš mnogo pomoglo, pošto je Poljska sada naša teritorija.“ Nazad na optužnicu: „Poznato je da piše članke u kojima podržava Jevreje. Boljševik je i komunista.“ On pljesnu po papirima u svojoj ruci. „Bože, bože, baš ste bili vredni.“

„Nisam boljševik“, odgovori ona.

„Je li tako?“

„Taj pokret je u svojoj suštini čist i iskren, ali u Pragu više nema iskrenih boljševika.“

On je nastavio da čita naglas: „Blago šepa pri hodu.“ Pogledao je u njena stopala, okrenuta ka unutra. „Još jedna ćopava češka kurva.“

„Znate li za neku devojčicu koja mašta o tome da postane kurva kad odraste?“

„Frau Jesenska, odgovarajte na pitanja, ne postavljajte ih...“

„Tako se kruto držite tih svojih pravila. Zašto?“

„... a svakako ne možete istovremeno raditi i jedno i drugo!“

„Povredila sam koleno u trudnoći dok sam nosila svoju ćerku i zbog telesnog naprezanja tokom porođaja, nikad nije zacelilo kako treba.“

„Vanbračno dete, bez sumnje.“

„Bila sam udata.“

„Ah, da, vaši brakovi. Da pročitamo nešto više o tim blagoslovenim zajednicama. Ovde piše da je vaš prvi muž, Ernst Polak, bio Jevrej, je li tako?“

„Polak više nije u Čehoslovačkoj.“

„Nisam naročito zainteresovan da ga pronađem, ne onoliko koliko ste vi bili da se uprljate odnosima s njim.“ On odmahnu glavom i coknu jezikom.

„U vreme sklapanja mog prvog braka nije bilo zakona o *Rassenschande* u Čeho...“

„Ah, pa da, eto, tada ste imali sreće! Kad smo kod vašeg prvog braka, u to vreme ste takođe bili družbenica Franca Kafke, zar ne?“

Milenina usna je damarala i oticala.

On odmahnu glavom. „Jedan Jevrej vam nije bio dovoljan, morali ste da nađete još jednog.“ Milena je primetila da se jedan mali pramen kose odvojio od njegove frizure pažljivo zalizane pomadom i pao mu na čelo. On prođe prstima kroz kosu i vrati ga na mesto poput neposlušnog deteta. „Pisali ste u *Cesti*, nedeljnim kulturnim novinama koje smo mi milosrdno zabranili, da je Kafka bio ’visok i mršav, lica četvrtastog, šiljatog, lepog, oštrog i dobrog.’ Je li tako?“

Milena je ćutala. Spustila je pogled na svoje krilo, u kojem je prekrštala i rasplitala prste kao da su uhvaćeni u kineske zamke za prste. Vetar koji je duvao kroz prizemlje zgrade do-
neo je prigušeni ženski krik. Ali njen glas beše nestao, kao da je ugušen šakom zlatnih maslačaka.

On se nagnuo iz struka, unoseći joj se u lice tako da mu se pegavi nos našao tek koji centimetar od njenog. Ona oseti miris pomade pomešan sa kolonjskom vodom i njegov dah koji je mirisao na crni čaj iz kafea *Union*. „Niste mogli da se obuzdate, zar ne?“ On se prvi put nasmeši, i ona uoči njegov zlatni sekutić. „Niste mogli da pokažete ni najblažu hrišćansku uzdržanost, je li tako, Milena?“

Njeno ime na njegovim usnama na nju je delovalo kao udarac u grudi, udarac koji je mogao da joj polomi ključnu kost. Glas koji je nosio njeno ime na vetru bio je njegov, a ne Kafkin. Učinilo joj se da pada na betonski pod, sigurna da će završiti kao jedno od onih tela od kojih je pod bio smrdljiv i topao.

Pogledavši ga u oči, ona odgovori: „Možda ću pokazati uzdržanost na vašoj sahrani.“

On stegnu zube. Ne izgovorivši više nijednu reč, izašao je iz prostorije i zatvorio vrata za sobom.

POMISAO O VEČNOM spokoju Mileni je delovala izrazito privlačno dok je oprezno dodirivala svoj natekli obraz i rasečenu usnu. Pre nego što je uhapšena, šetala je po Novom jevrejskom groblju, da bi razgibala slabo koleno. Njen stan u Ulici Kouržimska bio je manje od pet minuta hoda udaljen od groblja i često je odlazila tamo da na miru razmišlja, da se nadiše svežeg vazduha i da prošetava avenijom ili pak da se odmori na klupama neobično primaknutim uz spoljašnji zid od crvene opeke što je zadržavao napolju užurbani, otrovni saobraćaj. Ali da je iko obraćao pažnju – a nikad nije – primetio bi da ona tu dolazi i da se pozdravi sa Kafkom. On je bio sahranjen nekih dvesta pedeset metara od glavnog ulaza, a njegov sivi obelisk stajao je poput usamljenog stražara nad grobljanskom kapijom. Onim danima kada su joj misli bile mračne, sedela bi s njim i pričala mu o svom danu. On je oduvek bio sjajan slušalac. A ona je uvek cenila pažljivog slušaoca. Od njegove smrti hiljadu

devetsto dvadeset četvrte, njegov grob se dodatno popunio, jer mu se hiljadu devetsto trideset prve pridružio otac, a zatim i majka, trideset četvrte godine. Milena se rado sećala kako su je oni ljubazno dočekivali u svom stanu u zgradi Opeltovih,* na Starogradskom trgu, sa čajem od nane i đumbira i tvrdim bombonama. Kafkin epitaf bio je ispisan na hebrejskom; jednom je zamolila prijatelja da joj ga prevede, pa ipak je upamtila samo neke delove: *veličanstveni, neženjeni čovek... blagoslovena uspomena... neka njegova svetlost sija... neka se njegova duša veže jedinstvom života.*

Gledajući u njegovu parcelu posutu kamenjem, Milena je videla nalivpera, grafitne olovke, pera različitih veličina i oblika. Tradicionalni običaj ostavljanja pera kao izraz poštovanja velikom češkom piscu i dalje je postojao. Milena se nasmešila videvši da su mu i drugi poklonici odavali poštu. Bila je to tradicija koju je ona započela onog dana kada su ga sahranili. Jevrejski običaj nalagao je da se na grobu ostavi kamen, ali ona nije bila Jevrejka. Činilo joj se da je ostavljanje penkala najbolji način da obeleži njegov grob. Da ga označi kao pisca dostojnog poštovanja.

Sad je Milena sisala krv iz usne u trenutku kada je čula kako obergruppenfirer ulazi u prostoriju, njoj iza leđa. Uspravila se.

„Počnimo opet“, reče on, pošto je stao ispred nje, „i to iz početka. Kako glasi vaše puno ime i prezime i datum rođenja, da to zabeležimo?“

Milena prevrćući očima. „Za šta sam optužena?“

„Taj vaš običaj da na pitanje odgovarate novim pitanjem – šta mislite, koliko ću ga dugo trpeti?“

„Imam pravo da znam za šta sam optužena, da bih mogla da osmislim odbranu.“

* Od novembra 1913. porodica Kafka stanovala je u Pragu na poslednjem spratu neobarokne stambene zgrade izgrađene na prelazu iz devetnaestog u dvadeseti vek, koja je dobila ime po svojim prvim vlasnicima, porodici Opelt. (Prim. prev.)

„Kako je to pametno od vas.“

„Kada izađem odavde...“

„Frau Jesenska, ja nisam jedan od vaših muževa koje možete da napustite.“

„Zašto sam ovde? Zašto su mi vaši ljudi prevrnuli kuću naglavačke? Šta ste mislili da ćete tamo naći?“

Obergruppenfirer odmahnu glavom.

„Puno ime i prezime. I datum rođenja. Molim.“

Milena ga pogleda u oči i ovog puta mu nije učinila zadovoljstvo da skrene pogled. „Milena Jesenska. Čerka Jana Jesenskog i Milene Hejclarove. Rođena desetog avgusta hiljadu osamsto devedeset šeste, u Austrougarskoj carevini, koja više ne postoji, u skladu sa Versajskim sporazumom, što sam sigurna da znate.“

„Pazite šta pričate, frau Jesenska.“

„Izvinjavam se, samo nisam bila sigurna da li se vaša ekscelencija seća mirovnog sporazuma iz hiljadu devetsto osamnaeste kojim je okončan rat koji su vaši ljudi započeli, i svojevoljno potpisali kapitulaciju, priznajući krivicu za smrt deset miliona ljudi i protivzakonito pripajanje zapadnih i istočnih teritorija. Drago mi je što čujem da sam pogrešila. Svakako, Versajski sporazum nema nikakve veze sa vašim prisustvom u Čehoslovačkoj danas. To bi stvarno bilo smešno.“

„Pazite šta govorite, frau Jesenska. Razmišljam o tome da...“, on začuta, naginjući glavu u stranu da prouči čitav teatar izraza na njenom licu. „Ah, razumem.“ On uzdahnu i odmahnu glavom. „Kako ste vi bistra devojka.“

„Zar ne želite da me udarite?“

„Ne želim da igram tu igru, frau Jesenska.“

„Želeli ste da je igrate pre samo nekoliko trenutaka.“

„Neću vam dozvoliti da temu o kojoj pričamo tri puta vrtite kao po plesnom podijumu dok se potpuno ne izgubimo u njoj.“

„Zaista ne znam o čemu pričate.“

„O vama i o Kafki.“

„Šta u vezi sa njim?“

„Već smo uhapsili tri Kafkine sestre.“

„Po kom osnovu?“

„Vi ćete mi sve ispričati.“

„Nemam šta da vam ispričam.“

„Zaboravljate na sebe, frau Jesenska. I na Honcu.“

Milenine blage oči razrogačiše se poput punih meseca.

„Trebalo bi da mislite na Honcu“, ponovi on, unoseći joj se u lice.

Milena opet poče da krši ruke u krilu. Činilo se da se rana na njenoj usni proširila, kao da je sad rasecaju duž čitavog tela. „Šta nameravate s mojom ćerkom? Ona nema nikakve veze sa Kafkom.“

„Onda nemate šta da izgubite time što ćete mi reći ono što želim da znam.“

Milena slegnu ramenima i osvrnu se po hladnoj prostoriji kao da se odgovori kriju u pukotinama i slojevima betona. „Šta da vam kažem? Ne znam odakle da počnem.“

Obergruppenfirer uze drugu drvenu stolicu koja je stajala uz zadnji zid od opeke i, uz škripanje nogu stolice po podu, dovuče je tačno ispred Milene. Namestio ju je tu, raskopčao prsluk, digao nogavice pantalona i seo, prebacivši jednu nogu preko druge, kao da zauzima mesto u pariskoj Operi da sluša svitu baleta Igora Stravinskog *Žar-ptica*.

„Tačno znate šta želim da znam.“

Nije imalo smisla da se pravi luda ili nevešta. Više ne. Oklevajući, Milena klimnu glavom.

On skrsti ruke na krilu. „Počnite.“